

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO BỘ VĂN HÓA, THỂ THAO VÀ DU LỊCH
VIỆN VĂN HÓA NGHỆ THUẬT QUỐC GIA VIỆT NAM

Đỗ Thị Thanh Hương

**QUẢN LÝ DI SẢN VĂN HOÁ LÀNG CỦA NGƯỜI MƯỜNG
TỈNH HÀ BÌNH VỚI PHÁT TRIỂN DU LỊCH
(TRƯỜNG HỢP XÓM MỔ 2, XÃ BÌNH THANH, HUYỆN CAO PHONG
VÀ XÓM ẢI, XÃ PHONG PHÚ, HUYỆN TÂN LẠC)**

Chuyên ngành: Quản lý văn hóa

Mã số: 93 19 042

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HÓA HỌC

Hà Nội - 2018

Công trình được hoàn thành tại:

**VIỆN VĂN HÓA NGHỆ THUẬT QUỐC GIA VIỆT NAM
BỘ VĂN HÓA, THỂ THAO VÀ DU LỊCH**

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS. Nguyễn Chí Bền

Người hướng dẫn khoa học 2: PGS.TS. Phạm Lan Oanh

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Phản biện 3:

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án tiến sỹ cấp

tại VIỆN VĂN HÓA NGHỆ THUẬT QUỐC GIA VIỆT NAM

Số 32, Hà Nam, phường Ô Chợ Dừa, Đống Đa, Hà Nội

Vào hồi: ... giờ ..., ngày ... tháng ... năm 2018

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Quốc gia Việt Nam

- Thư viện Viện Văn hóa Nghệ thuật quốc gia Việt Nam

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Di sản văn hóa là tài sản của quá khứ được lưu truyền trong hiện tại và tiếp nối ở tương lai. Di sản văn hóa luôn vận động và biến đổi không ngừng trong đời sống xã hội. Điều đó đã đặt ra những thách thức lớn cũng như những nhiệm vụ cấp thiết cho công tác quản lý di sản văn hóa ở tất cả các địa phương trên cả nước. Có nhiều phương thức để phát huy giá trị của DSVH, song du lịch được xem là một trong những phương thức phù hợp, có hiệu quả.

Hòa Bình là vùng đất chứa đựng nhiều giá trị văn hóa độc đáo của các tộc người và nổi bật hơn cả là những giá trị văn hóa của cộng đồng cư dân Mường. Quản lý văn hóa ở các cộng đồng dân tộc miền núi phía Bắc nói chung và người Mường ở Hòa Bình nói riêng đang nảy sinh nhiều vấn đề phức tạp. Xu hướng gắn kết giữa bảo tồn di sản văn hóa và phát triển du lịch là tất yếu. Phát triển DL Hòa Bình mà điển hình là ở xóm Mỗ 2 và xóm Ái sẽ góp phần tích cực tạo nền tảng và điều kiện cho phát triển du lịch tương xứng với tiềm năng.

Nhận thức được tầm quan trọng của quản lý DSVH làng Mường với phát triển du lịch ở Hòa Bình, nghiên cứu sinh thực hiện luận án: *Quản lý di sản văn hoá làng của người Mường tỉnh Hòa Bình với phát triển du lịch (trường hợp xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong và xóm Ái, xã Phong Phú, huyện Tân Lạc)* mong muốn góp phần nâng cao hiệu quả quản lý di sản văn hóa làng của người Mường trong bối cảnh phát triển du lịch ở địa phương.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích nghiên cứu của luận án là góp phần vào nỗ lực quản lý DSVH làng của người Mường ở xóm Mỗ 2, xóm Ái nói riêng,

người Mường ở tỉnh Hòa Bình nói chung trong bối cảnh phát triển DL ở địa phương.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nghiên cứu cơ sở lý luận về quản lý di sản văn hóa làng gắn với phát triển du lịch; Nhận diện di sản văn hóa làng của người Mường ở Hòa Bình qua nghiên cứu 2 trường hợp đại diện; Phân tích, làm rõ nhiệm vụ của các chủ thể quản lý di sản văn hóa làng của người Mường; Đánh giá thực trạng quản lý di sản văn hóa làng của người Mường với phát triển du lịch qua 2 trường hợp nghiên cứu. Trên cơ sở đó, tìm ra những ưu điểm, hạn chế và nguyên nhân; Đề xuất giải pháp quản lý có hiệu quả di sản văn hóa làng của người Mường ở Hòa Bình với phát triển du lịch.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Luận án tập trung nghiên cứu, khảo sát, phân tích thực trạng quản lý di sản văn hóa làng của người Mường với phát triển du lịch thông qua 2 trường hợp đại diện là xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong và xóm Ái, xã Phong Phú, huyện Tân Lạc, tỉnh Hòa Bình.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

3.2.1. Phạm vi vấn đề nghiên cứu

Luận án tập trung nghiên cứu cơ sở lý luận về quản lý di sản văn hóa làng, đặc biệt là trong bối cảnh phát triển du lịch văn hóa tộc người; Luận án tập trung nghiên cứu những DSVH tiêu biểu, đặc trưng của làng Mường (không gian sống và kiến trúc nhà ở; ẩm thực; trang phục; sản phẩm thủ công truyền thống; tín ngưỡng, phong tục tập quán; nghệ thuật dân gian và lễ hội dân gian, trò chơi dân gian) qua 2 trường hợp nghiên cứu đại diện đã được lựa chọn trong đề tài; Làm rõ thực trạng quản lý di sản văn hóa làng của người Mường với phát triển

du lịch hiện nay; Đề xuất giải pháp nâng cao hiệu quả quản lý di sản văn hóa làng của người Mường với phát triển du lịch hiện nay.

3.2.2. Phạm vi không gian

Nội dung nghiên cứu chính tập trung ở xóm Ái , xã Phong Phú, huyện Tân Lạc và xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong, nơi có đa số người Mường sinh sống , là một trong những điểm du lịch hấp dẫn của địa phương.

3.2.3. Phạm vi thời gian

Nghiên cứu thực trạng quản lý di sản văn hóa làng của người Mường ở Hòa Bình qua nghiên cứu trường hợp xóm Ái, xã Phong Phú, huyện Tân Lạc và xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong từ giai đoạn năm 2008 – thời điểm sáp nhập Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch và sáp nhập Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Hòa Bình đến nay (năm 2017).

4. Câu hỏi nghiên cứu

Đề tài đưa ra những câu hỏi nghiên cứu chính cần được lý giải và làm sáng tỏ bao gồm: 1/. Tại sao việc quản lý DSVH làng của người Mường lại trở nên cấp thiết? 2/. Giá trị DSVH làng của người Mường có vai trò như thế nào đối với phát triển du lịch ở xóm Ái và xóm Mỗ 2 – hai điểm du lịch cộng đồng tiêu biểu của người Mường ở tỉnh Hòa Bình? 3/. Làm thế nào để hoạt động quản lý DSVH làng người Mường trở nên hiệu quả hơn khi gắn với phát triển du lịch.

5. Phương pháp nghiên cứu

5.1. Phương pháp luận

Luận án sử dụng phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật lịch sử để nhìn nhận đối tượng nghiên cứu. Dựa trên nền tảng Tư tưởng Hồ Chí Minh, chủ trương chính sách của Đảng và pháp luật của Nhà nước về văn hóa, DL, chính sách dân tộc, QLVH và DL.

5.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng các phương pháp nghiên cứu: Phương pháp tiếp cận liên ngành; Phương pháp điền dã dân tộc học văn hóa; Phương pháp so sánh; Phương pháp điều tra xã hội học; Phương pháp thống kê; Phương pháp thu thập và xử lý thông tin; Phương pháp nghiên cứu trường hợp.

6. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của đề tài

6.1. Ý nghĩa khoa học

Luận án là công trình nghiên cứu hệ thống về quản lý di sản văn hóa làng của người Mường ở Hòa Bình; Luận án sau khi hoàn thành sẽ góp phần hệ thống hóa lý thuyết quản lý di sản văn hóa với phát triển du lịch; Luận án đề xuất các nhóm giải pháp bảo tồn và phát huy di sản văn hóa của người Mường tỉnh Hòa Bình trong bối cảnh hiện nay.

6.2. Ý nghĩa thực tiễn

Từ những nghiên cứu về quản lý di sản và thực trạng quản lý di sản văn hóa làng gắn với phát triển du lịch ở xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong và xóm Ái, xã Phong Phú, huyện Tân Lạc, có thể áp dụng vào điều kiện các xóm khác của người Mường ở tỉnh Hòa Bình; Tư liệu của luận án sẽ giúp các nhà quản lý văn hóa, nhà hoạch định chính sách đưa ra những chính sách phù hợp cho sự phát triển mà vẫn bảo tồn, giữ gìn được các giá trị văn hóa truyền thống trong bối cảnh hiện nay.

7. Bố cục của luận án

Ngoài phần mở đầu (14 trang), kết luận (4 trang), tài liệu tham khảo (12 trang) và phụ lục (59 trang), luận án gồm 4 chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu, đối tượng nghiên cứu và cơ sở lý luận (27 trang).

Chương 2: Di sản văn hóa Mường tại xóm Mỗ 2 và xóm Ải (23 trang).

Chương 3: Thực trạng quản lý di sản văn hóa Mường với phát triển du lịch ở xóm Mỗ 2 và xóm Ải (42 trang).

Chương 4: Định hướng và giải pháp nâng cao hiệu quả quản lý di sản văn hóa Mường với phát triển du lịch (24 trang).

Chương 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU, ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ LUẬN

1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu

Nghiên cứu lịch sử vấn đề đã cho thấy người Mường và văn hóa Mường Hòa Bình đã được nhiều nhà khoa học quan tâm nghiên cứu trong một thời gian dài, đánh dấu bằng rất nhiều công trình có giá trị. Tác giả luận án chia các công trình đã nghiên cứu liên quan tới đề tài thành ba nhóm tài liệu:

- Những công trình nghiên cứu chung về người Mường và văn hóa Mường;

- Những công trình nghiên cứu về những thành tố của văn hóa Mường;

- Những đề án, công trình nghiên cứu liên quan tới vấn đề bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa nói chung và văn hóa dân tộc thiểu số nói riêng trong mối quan hệ với phát triển du lịch.

Các công trình nghiên cứu nêu trên đa phần tập trung đề cập tới văn hóa dân tộc Mường ở Hòa Bình dưới góc độ văn hóa dân gian, văn hóa học, dân tộc học. Những công trình được soi chiếu dưới góc độ quản lý văn hóa, đặc biệt là quản lý văn hóa làng gắn với phát triển du lịch còn rất hiếm hoi và mờ nhạt.

1.2. Khái quát về đối tượng nghiên cứu và địa bàn nghiên cứu

1.2.1. Khái quát về đối tượng nghiên cứu

Làng của người Mường là một thành tố quan trọng trong xã hội Mường. Chính trong môi trường ấy rất nhiều di sản văn hóa có giá trị đã được hình thành và bảo lưu. Bảo tồn được các làng truyền thống cũng có thể xem là cách thức tốt nhất để lưu giữ di sản văn hóa tộc người.

1.2.2. Khái quát về địa bàn nghiên cứu

Khái quát về xóm Mỗ 2, xã Bình Thanh, huyện Cao Phong: thuộc khu vực mường Thàng cổ. Người Mường chiếm hơn gần 90% tổng dân số toàn xóm. Nguồn thu nhập chủ yếu của người Mường ở xóm Mỗ 2 vẫn từ nông nghiệp. Hiện nay, xóm Mỗ 2 được biết đến ngày càng nhiều hơn thông qua hoạt động du lịch.

Khái quát về xóm Ải, xã Phong Phú, huyện Tân Lạc: thuộc khu vực mường Bi cổ. Xóm Ải có gần 90% người Mường. Nhờ có các chính sách hỗ trợ từ Trung ương đến địa phương trong việc bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống của đồng bào dân tộc thiểu số nên nhiều nét đẹp truyền thống của địa phương vẫn còn được giữ gìn.

1.3. Cơ sở lý luận về quản lý di sản văn hóa làng

1.3.1. Các khái niệm cơ bản

1.3.1.1. Khái niệm di sản văn hóa, di sản văn hóa làng

Điều 1, *Luật Di sản văn hóa* đã quy định: “Di sản văn hóa bao gồm di sản văn hóa phi vật thể và di sản văn hóa vật thể, là sản phẩm tinh thần, vật chất có giá trị lịch sử, văn hóa, khoa học, được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác ở nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam”.

Di sản văn hóa làng của người Mường bao gồm những phong tục tập quán, nét đẹp văn hóa truyền thống được biểu hiện trên cả

phương diện vật thể và phi vật thể do người Mường sáng tạo ra trong suốt quá trình lịch sử. Những di sản văn hóa đó gắn kết với nhau, tạo nên đặc trưng riêng, độc đáo của làng Mường không bị pha trộn với đơn vị lãnh thổ khác.

1.3.1.2. Khái niệm quản lý, quản lý di sản văn hóa làng

Quản lý là tác động đến con người để họ thực hiện, hoàn thành những công việc được giao và để họ làm những điều bổ ích, có lợi.

Quản lý di sản văn hóa ở làng thể hiện trên hai phương diện: quản lý nhà nước và cộng đồng tự quản về văn hóa.

1.3.2. Những yếu tố ảnh hưởng tới hoạt động quản lý di sản văn hóa

Nhận thức của xã hội, đặc biệt là của các cấp quản lý; Hướng dẫn chi tiết về quản lý di sản; Năng lực của tổ chức và cá nhân có chức năng quản lý di sản; Năng lực ứng dụng khoa học công nghệ vào hoạt động quản lý di sản; Nguồn lực vật chất cho hoạt động quản lý di sản; Lựa chọn phương thức tiếp cận thực hiện hoạt động quản lý di sản; Khả năng liên kết các đối tượng có liên quan; Sự hỗ trợ của các tổ chức.

1.4. Phát triển du lịch

1.4.1. Khái niệm du lịch

Luật Du lịch có hiệu lực thi hành từ ngày 1/1/2006 ghi rõ: “Du lịch là các hoạt động có liên quan đến chuyến đi của con người ngoài nơi cư trú thường xuyên của mình nhằm đáp ứng nhu cầu tham quan, tìm hiểu, giải trí, nghỉ dưỡng trong một khoảng thời gian nhất định”.

1.4.2. Phát triển du lịch bền vững

Hội nghị thượng đỉnh Johannesburg đã thừa nhận văn hóa là nhân tố quan trọng của phát triển bền vững. Theo đó, Hội nghị này cũng cho rằng di sản văn hóa, sự đa dạng văn hóa, du lịch bền vững

và nghề thủ công truyền thống là những yếu tố cơ bản tác động tới phát triển bền vững.

1.4.3. Sản phẩm du lịch

Theo khoản 10, điều 4, *Luật Du lịch*: “Sản phẩm du lịch là tập hợp các dịch vụ cần thiết để thỏa mãn nhu cầu của khách du lịch trong chuyến đi du lịch”.

1.4.4. Các loại hình du lịch

Hiện nay có nhiều loại hình du lịch như là Du lịch mạo hiểm, Du lịch nghiên cứu, Du lịch chữa bệnh.v.v..., nhưng gắn với đồng bào Mường ở hai điểm nghiên cứu cũng như ở tỉnh Hòa Bình nói chung, tiềm năng các di sản văn hóa thích hợp để triển khai hoạt động du lịch bao gồm: du lịch văn hóa, du lịch cộng đồng và du lịch sinh thái.

1.4.5. Các yếu tố ảnh hưởng đến quản lý di sản văn hóa với phát triển du lịch

Nhận thức về vai trò của du lịch đối với hoạt động bảo tồn và phát huy giá trị di sản ; Trình độ nhận thức về các giá trị di sản văn hóa của những người làm du lịch; Chính sách hỗ trợ trực tiếp từ du lịch đối với công tác bảo tồn di sản ; Sự phối hợp giữa ngành du lịch và văn hóa trong hoạt động phát triển du lịch ; Mức độ tham gia của cộng đồng trong hoạt động du lịch.

Tiểu kết

Trên cơ sở xác lập cơ sở lý luận , tác giả luận án đã nghiên cứu và phân tích có hệ thống các vấn đề lý luận về quản lý VH , quản lý DSVH. Mỗi quan hệ giữa bảo tồn và phát huy giá trị DSVH với phát triển DL là mối quan hệ biện chứng . Theo đó, DSVH là một trong những yếu tố nền tảng cho phát triển DL với tư cách là tài nguyên DL và hoạt động phát triển DL nếu được quản lý tốt sẽ góp phần tích cực vào bảo vệ và phát huy các giá trị DSVH.